

Jokainen alkoholin ystävä tietää, miten lähellä toisiaan ovat humalan ja huumorin vireykset. Suomalainen humalahuumori on esimerkiksi jalostunut kaunokirjallisuudeksi ja elokuvataiteeksi Nummisuutarien, Seitsemän veljeksien ja Tuntemattoman sotilaan kuuluisissa kohtauksissa. Juomaan pakotetun Eskon elämä vaihtui muutaman kulauksen jälkeen iloleikiksi: ”Näin ihanata, näin taivaallista, näin rautarohkeata.” Ja Jukolan Laurin sekoittuneessa päässä tukala Hiidenkivi muuttui ilokiveksi, Väinämöisen ilokiveksi, jonka laelta Lauri lasketteli ilmoille huikean pilasaarnan. Hietanen puolestaan ”oli jo aivan tolkuton”. Hän horjui kädet levällään ja huusi: ”Kattokaa poja! Mää ole lentokone.” Humoristinen kuvaustapa tekee oikeutta päihtyneen koomiselle käyttäytymiselle; tämä on monien taiteilijoiden yhteinen oivallus. Sen sijaan tiede on toistaiseksi pyrkinyt pitämään erillään humalan ja huumorin, kaksi vakavaa asiaa.

Ainakin Juha Partanen ja Matti Virtanen ovat humalan olemusta käsitellessään tähden-täneet, että päihtymys etäännyttää ihmisen tietoisesta ja tavoitteellisesta toiminnasta. Tavanomaiset havaitsemisen ja toiminnan muodot eivät enää päde. On siirretty ”toiseen todellisuuteen”, joka on enemmän unen ja fantasian kuin matoisen realismin maailma. Alkoholin avulla ihminen pääsee elämyksellisesti kosketuksiin keskeisten elämäntavoitteidensa kanssa (Partanen 1981; Virtanen 1982, 9—11; ks. myös Sulkunen 1980, 151—152). Velat muuttuvat saataviksi, köyhyys ja kipeys unohtuvat hetkeksi.

Varmasti kaikkea sanottua tapahtuu. Tämän kirjoituksen pohjana ja aiheena on kuitenkin havainto, että ”toisesta todellisuudesta” (tai myyttisyydestä) humalan olemusta etsiskelevät muotoilut ja määrittelyt näyttävät kiinnittyvän monesta kohdasta ns. bisosiatiivisiin

huumorin määritelmiin. Niissä huumorin ja komiikan katsotaan muodostavan arkimaailman rinnalle ikään kuin ”toisen todellisuuden”; on sanottu, että humoristisessa tarkastelussa kontrastoituu maailma sellaisena kuin se on ja sellaisena kuin sen pitäisi olla. Jos ajatellaan esimerkin vuoksi kaikille tuttuja isäntä ja renki -kaskuja tai yleisemmin kaskuja, jotka kuvaavat työnantajien ja -tekijöiden välistä antagonismia, niin eikö vain niistäkin heijastu alistettujen pyrkimys vapauden, voiman ja yhteisyyden elämysten etsimiseen. Yhteiskunnallisen peilauksen perspektiivistä on merkittävää, että näissä kaskuissa sosiaaliset hierarkiat tilapäisesti murtuvat, ja niin kertojat kuin kuulijatkin voivat päästä ”elämyksellisesti kosketuksiin keskeisten elämäntavoitteidensa kanssa”; kun naurat kanssamme, olet yksi meistä. Tavallista kaskujenkin maailmassa kuitenkin on, että fantasiat rapisevat ja todellisuuden tasapaino palautuu: renki jää rengiksi, työläinen työläiseksi. Kouriintuntuvan karvaasti saman asian ovat saaneet ja saavat tuntea krapulaiset kalle tappiset — ”poissa oli lompakko ja myöskin tyttönen”.

”Toinen todellisuus” on käsitteenä kyllä ilmaiseva mutta samalla harmillisen väljä. Paitsi humalasta ja huumorista sen avaimen voi löytää myös uskonnosta, rakkaudesta, taiteesta, luonnosta. Jatkopohdintojen arvoiseksi asian tekee kuitenkin se, että nauru ei tunnu yhtyvän mihinkään ”toisen todellisuuden” tekijään yhtä luontevasti kuin humalaan. Omalta taholtaan asiaa valaisee M. Bahtinin tiukka kanta (1979, 399—400): ”Antiikin maailman rappeutumisen jälkeen Eurooppa ei ole tuntenut ainuttakaan kulttia, ei minkäänlaisia menoja, ei mitään valtiollisia tai julkisia seremonioita, ei mitään juhlallisuuksia eikä ainuttakaan kirkon tai valtion palveluksessa olevaa tyyllilajia (hymniä, rukousta, sakraalista kaavaa, julistusta, manifestia tms.), jossa nauru

olisi laillistettu (sävyssä, tyyliässä, kielessä) vaikkapa kaikkein vaimeimmissakaan huumorin tai ironian muodoissa.” Virallisen kulttuurin näkökulmasta humala on yhtä lainsuojaton kuin nauru. Hienon hienoilla illallisilla herrat ja rouvat eivät tapaa nauraa toistensa yrityksille salata humalatilansa, vaikka moisen käytöksen kiemurat vaikuttavat sivustakatsojasta ilman muuta koomisilta. Huumorin ja humalan elämykset ovat ennen kaikkea kollektiivisia, monille yhteisiä (loputtomine yksilöllisine variaatioineen), sekä lisäksi hetkellisiä; hysteerisellä, katkeamattomalla naurulla on hyvin vähän tekemistä huumorin kanssa, ja kyllä viikkotolkulla jatkuva päihtymys taltuttaa väkevätkin voiman ja vapauden elämykset.

### *Päihtymyksen komiikka ja humalahuumori*

Määritellesään päihtymyksen ja humalan suhdetta Matti Virtanen kirjoittaa seuraavasti (1982, 13): ”Jos päihtymys on se psyykinen tila, jonka alkoholi aiheuttaa, niin *humala* on sen päihtymyksen luonne, jonka kulttuuri tuottaa.” Se, mitä ja miten kulttuuri tuottaa, on tietenkin ongelmallista, mutta ei takerruta nyt siihen. Haastavampaa on tarkastella päihtymystä ja humalaa koomisen ja huumorin paralleleina. Sovinnaissäätöjä rikkovan, mekaanisesti liikehtivän ja outoja puhelevan päihtyneen käytöksessä ovat koomiseen vaikutelmaan johtavat tekijät näkyvästi esillä; jotkut selväpäiset jaksavat suhtautua juopuneisiin huvittuneesti, humoristisesti, useammat kuitenkin vaivaantuvat ja monet paheksuvat. Mutta iloisessa seurassa, jossa humala päihtymyksen luonteena säteilee ympärilleen hilpeyttä ja naurua, myös päihtyneen käytöksen komiikkaan on helppo asennoitua humoristisesti. Humalahuumorilla on kahtalainen luonne sikäli, että huumori asenteena ja suhtautumistapana liittyy läheisesti humalatilanelämyksiin, mutta se myös rakentaa kerronnallisia ja muistelmallisia siltoja juomakerrasta toiseen (palaan tähän seikkaan vielä artikkelin loppupuolella).

Katkeran hyvin tiedetään, että humala hauskan sijasta voi kuontua odottamatta ympäristöä vahingoittavaksi aggressiivisuudeksi, josta helposti on leikki kaukana. Tällaisessakin tapauksessa päihtyneen käytös voi

vaikuttaa koomiselta, mutta herättää nyt ihmisissä huvittuneisuuden sijasta pelkoa. Eritoten psykoanalyttisen huumorintutkimuksen piirissä on tavattu korostaa koomisen ja huumorin muotoja aggressiivisuuden tärkeinä purkautumiskanavina. Aggressiivisesta komiikasta ja leikinlaskusta huumori saattaa puuttua tyystin ja itku olla naurua lähempänä. Varsinkaan ryyppyseurassa aloitetusta pilan- ja pilkanteosta ei ainakaan meidän pohjoisilla perukoilla ole kovin pitkä matka väkivallante-koihin. Kuvittelihan Esko-parkakin kuristaneensa humalapäissään kraatari Antreksen.

Mitä useammalta kulmalta päihtymyksen, humalan, komiikan ja huumorin suhteita katselee, sitä monimutkaisemmiksi ne näyttävät käyvän. Yhteydet ovat joka tapauksessa kiistattomat, mihin muun lisäksi viittaa se, että ryyppäämisen suunnittelusta, viinan hankinnasta sekä humalassa olost ja sen seurauksista kertovien, koomisia aineksia sisältävien juttujen, muotoonsa kiteytyneiden kaskujen ja vitsien määrä on tavaton. Ja mitalin toinen puoli on yhtä kirkas: missä viina virtaa, siellä huuli lentää. Kapakat ja miehiset ryyppyseurueet ovat kaskun ja vitsin kerronnan sekä hupaisten muistelusten tyysijoja. Tälle tosiasialle antaa maantieteellis-historiallista kantavuutta Kaarle Krohn, joka liki sata vuotta sitten ilmestyneen väitöskirjansa esipuheessa siteerasi Itävallan konsulina Kreikassa toimineen J. G. von Hahnin tutkimusta kreikkalaisista ja albanialaisista saduista (Krohn 1887, 24): ”Pilajuttua, mutta ei suinkaan satua, suosivat huvituksenansa kaikkensäättyiset miehet, jotka enemmän ovat taipuvaisia mieltänsä ilahduttamaan kuin sitä ylentämään; siitä käy pilajutun leviäminen kanssakäymisen kautta todenmukaiseksi: minne vaan miehiä kokoontuu, sinne pilajuttukin hyvänä vieraana vastaan otetaan ja sitä enemmän tervetulleena, mitä vähemmän muita henkisiä yhteisaloja kokoontuneilla on tarjona.”

Tietenkin Hahnin ja Krohnin viittaukset osoittavat miesten kansoittamiin kapakoihin, eikä heidän havaintoiaan ole ainakaan toistaiseksi vakuuttavasti vääräksi osoitettu. S. Freudin näkökulma asiaan on samantapainen; myös hän puhuu miesten juomaseuroista ja niiden huumorin laadusta (Freud 1983,115): ”Mieli-alan muutos on arvokkainta, mitä alko-

holi voi ihmiselle antaa, ja sen vuoksi kaikkien ei ole yhtä helppo kieltäytyä tästä 'myrkystä'. Hilpeä mieliala, oli se sitten sisäistä alkuperää tai toksisin apuneuvoin aikaansaatu, heikentää ehkäiseviä voimia, mm. kritiikkiä, ja tekee siten mahdolliseksi päästä jälleen niille mielihyvän lähteille, jotka torjunta on pitänyt suljettuina. On hyvin opettavaista panna merkille, kuinka mielialan kohotessa vitsille asetetut vaatimukset laskevat." Alkoholin käyttöön ja väärinkäyttöön liittyvät henkilökohtaiset jutut, kaskut ja vitsit taitavat olla seksuaaliteemojakin puhtaammin miesten viljelemää perinnettä, vaikkakin nämä teemat hanakasti yhtyvät toisiinsa. Rankasta juomisesta kehittyvät kertomukset tuntuvat olevan tuhottujen aivosolujen arvoisia.

### *Hankki viinapullon ja nukahti metsään*

Alkoholin käytöstä ja humalassa olosta kerrovilla, tuoreita kokemuksia kertaavilla jutuilla on taipumus aktiivisessa kerronnassa kiteytyä mm. tradition painovoiman vaikutuksesta kasukuiksi. Tämän tendenssin takana on se, että humalakertomukset yleensä sisältävät koomisia käänteitä, ja sikäli kuin kertoja ja kuulijat ovat samalla aaltopituudella, he asennoituvat kerrottuun humoristisesti (tämä ei tietenkään koske tapauksia, jolloin humalainen on joutunut vakaviin selkkauksiin tai juopottelu on päättynyt esimerkiksi veritekoihin). Syntyhetkeään lähellä olevat jutut enempiä kuin kerronnassa kiteytyneet kaskutkaan eivät kuitenkaan pyri dokumentoimaan alkoholin käytön todellisuutta, vaan tulkitsemaan sitä niiden kollektiivisten käsitysten mukaisesti, jotka ovat alkoholin kuluttajille, humalatielöjen tuttaville yhteisiä. Kertomuksin on mahdollista palata yhä uudelleen humalan elämyksellisiin sfääreihin ja kiteyttää päihtyneen käytöksen komiikkaa. Koominen ja huumori mm. juuri kaskuina ja vitseinä sitovat harmaan arjen humalan "parempaan maailmaan" — ja päinvastoin.

Alkoholiaiheinen kansanhuumori näyttää keskittyvän aika selvästi juopottelun muutama, ilmeisen keskeiseksi katsottuihin vaiheisiin. Näin tältäkin syrjältä tulee tuetuksi katso- mus, että meidän juomakulttuurissamme "merkitykset kiinnittyvät pikemmin juoman ja juomisen tuottamaan *humalaan* kuin itse juo-

maan ja sen laadullisiin ominaisuuksiin tai juomisen ympäristöön" (Falk & Sulkunen 1981, 317—318). Juopottelutilanteiden toistuvassa ja varioivassa kerronnallisessa käsitte- lyssä vahvistuu ja uusiutuu alkoholin nautti- mista ja humalakäyttäytymistä koskevien kansanomaisten käsitysten selkäranka.

Suunniteltu matka "toiseen todellisuuteen" synnyttää jo sinänsä mielihyvän sävyisiä odo- tuksia. Tulevaan juomistapahtumaan ja edessä olevaan päihtymykseen suhtaudutaan myötä- mielisen huvittuneesti. Juomien hankintaan ja juopottelun aikeisiin liittyvät kaskut valaisevat lisäksi jokseenkin yksituumaisesti sitä kansano- maista käsitystä, että nesteitä nautitaan nimen- ja yksinomaan päihtymystarkoituk- sessa (vrt. Pipping 1978, 179—184). Tietoisuus mielihyvän, voiman ja vapauden lähteille pää- semisestä virittää aiheen kertomuksetkin hu- moristisiksi.

Kun Aski-Matti meni Vaasaan, tuli Kyröön ja Vöyrin välillä vastaan juopuneita miehiä kovasti roikastaen. Silloin Matti sanoi kyytimiehelleen:

— Tuallaasia mekin oomma illalla.

(Moon Härmästä 1976, 27)

Jätkä heitti lakkia tienhaarassa: mennäkö kotia vai viinakauppaan. Kolmasti lakin lippa viisasi kotiin päin. Jätkä kimpaantui:

— Mitä sinä lakki vittuilet, viinakauppaan sitä kuitenkin mennään.

(Holtari & Laaksonen & Vento 1970, 128)

Ja jos humalaan on päätetty hankkiutua, eivät mitkään uhraukset tunnu liiallisilta kas- kujen maailmassa päämäärän saavuttamiseksi. Kun alkoholipitoisten juomien hankkimista katsellaan kaskuaineuksen läpi, kysymyksessä on toimitus, joka vaatii loputonta kekseliäi- syyttä, röyhkeyttä, taituruutta, joskus jopa rahaa; kuva on tietenkin todellisuuteen nähden vino, mutta mitäpä erityistä kertomista olisi tavanomaisesta viinakaupassa käynnistä. Kepulikonstein itselleen alkoholia hankkineet ovat kaskujen sankareita, ihailtuja ja jäljitel- tyjä veijareita.

Kuopion ja Iisalmen välisellä ratatyömaalla oli töissä muuan Rissanen, jolla oli tapana ottaa silloin tällöin napannerit. Kerran, kun Rissasella olivat rahat ja viinat lopussa, hän sanoi työkavereilleen käyvänsä hakemassa Iisalmesta ilmaista viinaa.

Niin Rissanen laittoi tyhjän viinapullon täyteen kirkasta vettä, sujautti pullon laukkuunsa ja lähti. Iisalmen viinapuodissa hän sitten pyysi pullon viinaa. Saatuaan pullon hän pisti sen laukkuunsa ja alkoi kopeloida taskujaan muka rahaa etsien. Sitten hän alkoi kiroilla rahojen jääneen kortteeriin. Hän nosti laukustaan vesipullon tiskille ja sanoi, että antakaa pullon olla tuossa niin kauan kun hän käy hakemassa rahat. Ja Rissanen lähti.

(Knuutila 1978, 105)

Monituiset kaskut pontikankeitosta ja -keitäjästä kuuluvat nekin tavallaan juomisen suunnittelun ja hankkimisen sarjaan. Useammin kuin muihin tämän vaiheen kaskuihin liittyy pontikankeiton kuvauksiin joko välillisesti tai suoranaisesti virkavallan läsnäolo, ja asiaan kuuluu, että kertomusten sympatiat ovat jokseenkin poikkeuksetta keittäjien puolella.

Tyypillistä viinakaskuille ja niiden sukuisille humalakertomuksille on, että varsinaiseen juomiseen ei kiinnitetä erityistä huomiota. Tämä on tietenkin yhteydessä yksiulotteisiin käsityksiin juomisen tavoitteista. Juominen sinänsä on sivuseikka, välttämätön paha, jota ei kerronnallisen ekonomian nimissä kannata aina edes mainita: "...juuri sinä keväänä oli kieltolaki kumottu, äänestetty pullonkorkki auki. Iltapäivällä ennen kello kuutta olimme jo Könti-Kallen kanssa putkassa." "Jätkä sai tilin, osti uudet lapikkaat ja viinaa. Juopuneena nukahti maantielle poikittain." "Jätkä oli juopotellessaan tullut muistamattomaan tilaan ja kävellyt metsään nukkumaan." Usein ylimalkainen maininta juomisesta on viinakaskun avaus, johdanto itse asiaan, "toisen todellisuuden" tapahtumiin.

Kun kaskuja analysoidaan maailmankuvallisten käsitysten ilmentäjinä, on hyvä pitää mielessä pari seikkaa. Kaskuiksi kiteytyvistä kertomuksista rapisevat helposti sisällön ja muodon kannalta epäolennaiset seikat sekä ajan ja paikan kiinnikkeet, samalla kun komiikan tehoja voimistetaan. Vaikka kaskut ja kerronta reagoivat herkästi ympäristön tapahtumiin, perinteen jatkuvuuden vaikutuksesta säilyttävät vanhat asenteet, arvot ja normit sitkeästi asemansa pinnaltaan uusiutuviissa kertomuksissa. Esimerkiksi suomalaisen humalan kesyyntyminen, josta alkoholitutkijamme vaikuttavat melko yksimielisiltä, ei ole toistaiseksi kaskuaineksessa sanottavasti rekisteröitynyt

(ellei sitten viina- ja humalakaskujen mahdollisena vähentymisenä).

### *Onnen rajallisuus — humalan rajattomuus*

Humalaamme leimaava voiman ja vapauden elämys ja erityisesti sen petollisuus on tuomittu monin moralisoivin ja varoittavin sananparsin: "Kun on viinoo piässä, niin on järki persiissä." "Viina tekee hulluksi." "Viina viep miele miehe piästä." Mutta toki myös "viina virvoittaa ja olut antaa voimaa", tai "ei viina voimaa anna mutta lisää rohkeutta". Humalaisen voimantunnon katteettomuudessa on tietenkin nähty sen koomisetkin ulottuvuudet seurauksineen ja selityksineen.

Vikki otti ryyppyjä. Päälle hän ajeli ympäri kirkonkylää sen kuin kaakistaan irti sai ja laulaa hoi-lotti kovalla äänellä. Asiaa puitiin aikanaan käräjillä. Tuomari kysyi oliko totta, että syytetty oli ajanut hevosellaan hurjaa vauhtia läpi kylän ja ajaessaan laulanut koväänisesti? Vikki puolustautui selittämällä:

— No, kun hevonen pillastui, niin minä siinä henkeni hädässä veisasin.

(Knuutila 1978, 156)

Maskuliinista humalaa leimaavan vapauden ja voiman mytologiaan ja miksei myös sen komiikkaan tarjoutuu antropologian taholta muuan kiintoisa näkökulma. Yhdysvaltalainen George M. Foster julkaisi 1965 laajahkon artikkelin nimeltä Peasant society and the image of limited good. Lyhyesti sanottuna Foster väitti, että hänen tutkimansa meksikolaisen talonpoikaisyhteisön maailmankuvaa hallitsi käsitys kaiken onnen ja maallisen hyvän rajallisuudesta: rikkauden, rakkauden, ystävyyyden, terveyden, kunnian, menestyksen jne. määrä maailmassa on vakio; hyvää ei missään olosuhteissa ole riittävästi tarjona kaikille. Suljetuksi ymmärrettyssä nollasummapelissä toisen onni on toisen tappio.

Fosterin tulkinnoista käytiin alan tieteellisissä julkaisuissa laaja ja kiiwas keskustelu. Tässä ei ole tarpeen puuttua lähemmin argumenttien sisältöön; nopeasti kävi kuitenkin selväksi, että käsitys onnen rajallisuudesta tunnetaan varsin monissa kulttuureissa eri puolilla maailmaa. Myös meidän kotoinen kansankult-

tuurimme antaa kosolti esimerkkejä personoidusta onnesta, joka jakaa epätasaisesti suosioon (osallisen onni valvoo, osattoman onni nukkuu), tai siten konkreettiseksi käsitetyistä onnesta, että se voidaan varastaa toiselta (esim. karjaonni).

Fosterin nostattamaan keskusteluun liittyy puheenvuoro, joka tämän kirjoituksen kannalta on muita painavampi. Michael Kearney (1969) kiinnitti nimittäin huomiota Fosterin väitteeseen, jonka mukaan esitetyn onni-käsityksen sisäistäneillä ihmisillä ei olisi kokemuksia tai elämyksiä, jotka ylittäisivät tämän maailmankuvallisen prinssiin. Meksikolaista talonpoikaistodellisuutta konkreettisesti kaltevoiva niukkuuden vankila murtuu Kearneyn mukaan kuitenkin tilapäisesti vuotuisjuhlien aikana miesporukoissa. Voimakas fyysisen yhteisyyden kokemus, musiikki, meteli ja runsas alkoholin käyttö saavat yhdessä aikaan väkevän emotionaalisen virityksen, joka irtaannuttaa juhlijat arjen todellisuudesta. Eräs Kearneyn informanteista kuvaili tunnelmiaan tutunomaisin sanakääntein: ”Muutaman lasillisen jälkeen tunnen itseni tosi onnelliseksi ja iloiseksi ja pystyn puhumaan paremmin; tunnen itseni voimakkaammaksi, melkein voittamattomaksi.” Olennaista on, että voiman ja vapauden elämystä ei ”varasteta”, se ei ole pois kenenkään toisen onnesta. Tietenkin voidaan ajatella, huomauttaa Kearney, että positiivinen humalaelämys kostautuu krapulana ja että rajallisen onnen periaate näin kaikesta huolimatta toteutuisi. Mutta humalan elämykset, matkat mielihyvän lähteille pesiyvät kollektiiviseen tajuntaan, muistiin, josta ne purkautuvat yhä uudelleen nautittavina, humoristisina kertomuksina.

Fiestaa viettävien miesten juominen jatkuu Kearneyn mukaan usein sammumispisteeseen saakka. Satunnaisen havainnoitsijan silmin tämä saattaa näyttää juomisen ainoalta tavoitteelta, mutta asianomaisten käsitys ja selitys on toisenlainen: Tajuttomaan tilaan itsensä juominen ei ole päämäärä sinänsä, mutta sekin on kestettävä, jos mieli todella kokea juomisen toivotut seuraukset, vapauden, voiman ja voittamattomuuden elämyksen. Näissä tutkijan ja tutkittujen tulkinnoissa on jotakin varsin yleistä ja pätevää. Meksikolaismiehen voittamattomuuden tunteen jakaa hänen suomalais-

nen toverinsa. Kasku tiivistää universaalien elämyksen:

Kerran kesällä läksin aamulla kotoa ja kuljin Kauppakatua pitkin, oli tarkoitus mennä Kymijoen rantaan ja kalaan. Siinä Hämäläisen kaupan rappusilla istui mies ja nukkui täydessä kännissä. Minä sille puhumaan:

— Eiköhän olis paremp mennä tuonne rantaa ja puiston penkille nukkumaa, tästä kohta poliisi tulee ja korjaa putkaa.

Mies katseli ympärilleen ja sanoi:

— On tässä komeita taloja. On puutaloja ja on kivitaloja. Ja joku niitä omistaa. Ja on ne rikkaita, jotka niitä omistaa. Mutta sen kovempata känniä ne ei saa kuin minulla nyt on, oli kuinka rikkaita tahansa.

Ja jäi rappusille makaamaan.

(Hakokorpi-Jumppanen & Virtanen 1977, 149)

### *Järjestys ja epäjärjestys*

Luultavasti meidän humalahuumoriamme säilöneen kaskuston systemaattinen läpikäyminen toisi näkyviin sekä ajallisia että alueellisia eroja. Edellä hahmotellut pääpiirteet tuntuvat kuitenkin olevan keskimääräistä enemmän yhteisiä useille vuosikymmenille ja maan eri kolkille. Sen lisäksi, että humalakaskut ja -kertomukset ovat aika yksiselitteisesti miesten ylläpitämää perinnettä, harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta myös kertomusten pää- ja sivuhenkilötkin ovat miehiä. Tuumia sopisi sitäkin, miksi naiset niin harvoin näyttelevät avainrooleja huvittaviksi tarkoitetuissa humalakertomuksissa, vaikka heidän tiedetään olevan miesten juomarinkien keskeinen puheenaihe.

Marja Holmilan tutkimuksessa Maalaiskylän asukkaat ja alkoholi (1979) on esillä runsaasti perinteentutkimuksen näkökulmasta kiinnostavia havaintoja ja tulkintoja. Tässä yhteydessä tekisi mieli kommentoida erästä kertomusta ja sen tekstiyhteyttä. Holmila toteaa, että miehistä juomistilanteista ei ”jälkeenpäin juurikaan osattu tai haluttu kertoa” (s. 144). Ja kuitenkin juomistilanteiden kantavia puheenaiheita olivat edellisten juomiskertojen kertomukset; ”kaikenlaiset tonttuilut saivat kerrottuna hyväksyvän vastaanoton” (s. 145). Esimerkkikertomukseksi Holmila on valinnut erinomaisen, suorastaan tyylipuhtaan jutun:

Alkoholia juodessaan mies kertoi joku aika sitten tapahtuneesta "kuutamokävelystä" innostunein äänenpainoin.

"Olipa muuten mahtava kävelyretki tässä yksi yö. Istuttiin iltaa kavereiden kanssa, ryypättiin, ja lähdin yöllä kotiin. Lähdinkin kävelemään väärään suuntaan, ja kävelin ja kävelin. Kuu paistoi ja oli jumalattoman kaunista. En tuntenut maisemia, ja laittelin tielle kiviä merkiksi, ajattelin tulla seuraavana päivänä katsomaan missä olen kulkenut. Seurasin vain tietä siinä kuun paisteessa. Oli hiljaista, joku lintu välillä piipitteli. Olin yötä seurantalonn vessä, ja aamulla nousin linja-autoon. Sekin meni väärään suuntaan, ja tuli käytyä kaupungissa. Olin siellä ilman rahaa, mutta tuttu kuski toi kotiin. Mutta kyllä oli mahtava kävely silloin yöllä."

(Holmila 1979, 145—146)

On tietysti totta, niin kuin Holmila toteaa, että arkitodellisuuden kielelle käännettynä miehen hurmaantuneesta esteettisestä kokemuksesta kuutamossa ja oudoissa maisemissa ei olisi mitään jäljellä. Myös kertomuksen risti-riitaisten elementtien aikaansaama koominen vaikutelma olisi vallan helppo särkeä painottamalla asioita hieman toisin. Mielestäni ratkaisevan tärkeätä on kuitenkin se, että omassa kontekstissaan esimerkin kaltaisia kertomuksia ei käännetä arkitodellisuuden kielelle, eikä kertojan kanssa samalla aaltopituudella oleva kuulijakunta ehdoin tahdoin tuhoa kertomuksessa olevia, päihtyneen käytöksen tuottamia koomisia momentteja. Kertomus pohjaa kertojan henkilökohtaiseen kokemukseen, mutta sen sanottava, merkitys, viittaa "toisen todellisuuden" monille yhteiseen elämukseen. Ehkä ei pitäisikään pyrkiä palauttamaan järjestykseen sellaista, mikä tähtää epäjärjestykseen, vaan pohtia sitä, mitä epäjärjestyksestä voidaan oppia. Alkoholin käyttöön ja humalakäyttäytymiseen liittyvät omakohtaiset jutut sekä yleisluonteiset, koomisten momenttien varaan kiteytyneet kaskut yhdistävät kerrottuina epäjärjestyksen tilanteita toisiinsa ja muistuttavat

asian harrastajia myös arjen harmaudessa humalan iloista.

### *Kirjallisuus*

Bahtin, Mihail: Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmia. Moskova 1979

Falk, Pasi & Sulkunen, Pekka: Kulttuuri, alkoholi ja alkoholikulttuuri. Alkoholipolitiikka 46 (1981): 6, 314—320

Foster, George M.: Peasant society and the image of limited good. *American Anthropologist* 67 (1965): 293—315

Freud, Sigmund: Vitsi ja sen yhteys piilotajuntaan. Juva 1983. (1905)

Hakokorpi-Jumppanen, Maria & Virtanen, Matti (toim.): Kippurahäntä. Alkoholiaiheisen perinnekilpailun satoa. Hämeenlinna 1977

Holmila, Marja: Maalaiskylän asukkaat ja alkoholi. Tutkimus alkoholin liittymisestä erään maalaiskylän asukkaiden elämään. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 127. Helsinki 1979

Holtari, Timo & Laaksonen, Pekka & Vento, Urpo: Jätkät sen kun porskuttaa. Tapiola 1970

Kearney, Michael: An exception to the image of limited good. *American Anthropologist* 71 (1969): 888—890

Knuuttila, Seppo: Pitkästä ilosta — vanhoja kasuja. Hämeenlinna 1978

Krohn, Kaarle: Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta. I osa. Helsinki 1887

Moon Härmästä. Lions-klubi Härmät. Keuruu 1976

Partanen, Juha: Alcohol and disinhibition: Towards a theory of intoxication. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 149. Helsinki 1981

Pipping, Knut: Komppania pienoisysteiskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941—1944. Keuruu 1978

Sulkunen, Pekka: Alkoholin kulutus ja elinolojen muutos toisen maailmansodan jälkeen. Vammala 1980

Virtanen, Matti: Änkyrä, tuiske, huppeli. Muutuva suomalainen humala. Juva 1982.

## *English Summary*

*Seppo Knuuttila: Humoristinen humala (Humor in Drunkenness)*

This article describes the complex but indisput-

able links between drunkenness and humor. It starts from the observation that abstractions and definitions searching for the essence of drunkenness in the

conception of "another reality" seem to have interesting ties to the so-called bisociative (dualistic) definitions of humor; humor and comedy in a way create "another reality" running parallel to the everyday world. The humorous approach is said to contrast the world as it is and as it should be. In a positively charged state of intoxication reality is also replaced with wishes and fantasies. The feeling of collectiveness and momentariness is characteristic of experiences gained through intoxication and humor.

Stories describing drinking and the state of intoxication and reviewing the newest experiences tend to crystallize into jests in actual storytelling. Behind this tendency lies the fact that stories of drunkenness generally include comic ingredients, and in so far as the audience and the narrator are on the same wave length, they both take a humorous attitude towards what has been told. Neither do newly invented stories nor jests taking shape in storytelling attempt to document the reality of drinking, but rather they seek to interpret this reality according to the collective conceptions and images common to alcohol users or those familiar with drunkenness.

Stories are roads on repeated journeys to the animate spheres of drunkenness as well as a means to crystallize the comedy of intoxicated behavior.

Personal stories, jests and jokes about drinking and the abuse of alcohol represent perhaps more purely the traditional themes cultivated by men than themes about sex, although these themes are easily combined. With only a few exceptions, key and background persons are men. Here is food for thought as to why women play such a minor role in stories of drunkenness intended to amuse, even though women are known to be the main topic of conversation in men's drinking circles.

Stories of drunkenness are messages of a state of disorder where everyday logic is turned upside down. Brian Sutton-Smith has stated that we look for or produce disorder either because we overemphasize order and its meaning in our everyday lives or because disorder, like a carnival, causes us to react. A narrator creating humor through the medium of drunkenness combines states of disorder and reminds the individuals involved of the joys of "another reality" amidst the drabness of everyday life.